

Наукова дискусія

УДК 2,2-1,2-9

Оксана Горкуша

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ АКАДЕМІЧНИХ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ В ОСТАННЄ П'ЯТИРІЧЧЯ

Oksana Horkusha

PUBLIC ACTIVITY OF UKRAINIAN ACADEMIC RELIGIOUS SCHOLARS IN THE LAST FIVE YEARS

***Анотація.** В статті аналізується те, яким чином академічні релігієзнавці поєднують фахову компетенцію та громадську діяльність. Академічне релігієзнавство є стратегічною галуззю гуманітарних наук, що практичними наслідками теоретичних здобутків сприяє налагодженню порозуміння в поліконфесійному та полісвітоглядному суспільному контексті. Українські академічні релігієзнавці водночас є науковцями теоретиками та громадянами сучасної України. Тому вони часто продовжують фахову науково-пізнавальну діяльність просвітницько-громадською.*

З'ясовується, як, керуючись принципом наукової притомності й водночас громадянської причетності, сучасні українські академічні релігієзнавці впливають на суспільну дійсність засобом своєї громадської діяльності. Залишаючись науковцями-теоретиками, але водночас будучи активними громадянами, включеними в епіцентр дійсності сучасної України, українські академічні релігієзнавці прагнуть не лише міркувати та висловлюватись, але й діяти відповідально і перед науковою, і перед громадянською спільнотою з метою досягнення позитивних практичних наслідків своїх професійних здобутків. Запропоновано класифікувати громадську

О. Горкуша. Громадська діяльність...

діяльність академічних релігієзнавців за критеріями а) колективності-індивідуальності – УАР та індивідуальна дія; б) цільової зорієнтованості – різні цільові групи та рівні від місцевого до міжнародного; в) сфери суспільного буття – просвіта та дія в різних напрямках; г) якісні характеристики: чи використання фахових знань у громадській діяльності чи фахова діяльність на користь громаді. Релігієзнавча фахова компетенція сприяє відповідальній громадській діяльності, створює умови для позитивного впливу на розвиток міжконфесійних відносин в поліконфесійній сучасній Україні, на формування розвиненої громадянської спільноти, у якій релігійні суб'єкти є дієвими й впливовими акторами, а не “заручниками процесів” чи “факторами для врахування”. Тож українські академічні релігієзнавці і своєю фаховою діяльністю у її предметній та просвітницькій зорієнтованості, і своєю громадською дією, опертою на фахову компетенцію, включені в сучасні суспільно-громадянські процеси, причетні до таких.

Ключові слова: українське академічне релігієзнавство, гуманітарні науки, суспільна дійсність, громадська діяльність, просвітництво, принцип наукової при tomності, громадянська причетність.

Abstract. In her article the author analyzes the way in which academic scholars combine professional competence and social activity. Academic Studies of Religious is a strategic branch of the humanities, that the practical consequences of theoretical achievements contribute to the establishment of mutual understanding in the multiconfessional and polyscriptive social context. Ukrainian academic scholars if religious are at the same time scholars as theoreticians and citizens of modern Ukraine. Therefore, they often continue their professional scientific and cognitive activities in the educational and public sector.

It is ascertained that, as guided by the principle of scientific prudence and at the same time civic engagement, contemporary Ukrainian academic religious scholars influence social reality as a means of public activity. While staying with theoretical scholars, but at the same time being active citizens included in the epicenter of the reality of modern Ukraine, Ukrainian academic religious scholars seek not only to reason and express themselves, but also to act responsibly both before the scientific community and before the civil community in order to

achieve positive practical consequences of their professional achievements. It is proposed to classify the social activities of academic religious scholars according to the criteria a) collective-individuality - UARR and individual action; b) target orientation - different target groups and levels from local to international; c) the sphere of social existence - education and action in different directions; d) qualitative characteristics: whether the use of professional knowledge in public activities or professional activities in favor of the community. Religious professional competence contributes to responsible public activity, creates conditions for positive influence on the development of inter-confessional relations in a multiconfessional modern Ukraine, the formation of a developed civil society in which religious actors are effective and influential actors, rather than "hostages of processes" or "factors for account". Therefore, Ukrainian academic religious scholars and their professional activities in its subject and educational orientation, and their social activities, based on their professional competence, are included in the contemporary social and civil processes involved in such.

Key words: *Ukrainian academic studies of religion, humanitarian sciences, social reality, public activity, education, the principle of scientific purity, civic engagement.*

Вступ. Що значить бути науковцем-гуманітарієм сьогодні? Що значить бути академічним релігієзнавцем в сучасній поліконфесійній Україні? З одного боку, до неодавня чи не головною вимогою до науковців-гуманітаріїв висувалась настанова “об’єктивності та незаангажованості” досліджень. Однак вимога “об’єктивності” гуманітарних досліджень має значну кількість застережень, адже критерій об’єктивності, як з’ясувалось, напряму залежить від провідного методологічного дискурсу, який використовує науковець, від тієї точки зору, яку він переймає залежно від наукової школи, у якій сформувався як фахівець. Зрештою, досліджуючи людину чи суспільство як об’єкт, важко настільки абстрагуватись від власної суспільної чи людської природи, історичних обставин та гострих подій життя, аби справді міркувати “об’єктивно”. Це можливо застерегти лише у разі,

якщо дослідження та аналіз здійснюється штучним інтелектом, та й то за умови, що такий запрограмований якоюсь універсальною понадконтекстуальною особою.

Стосовно ж “незаангажованості”, очевидно, світоглядної, то цієї вимоги тим важче дотриматись, чим більше ти занурений у суспільну дійсність, невід’ємною частиною якої є інтенсивні трансформаційні процеси, пов’язані з нагальним світоглядним вибором, який доводиться робити щодня, як то – ціннісне пробудження осіб та спільноти, формування громадянського суспільства, гібридна загарбницька війна проти твоєї держави, коли знаряддям агресора зокрема є пропаганда й спотворена інформація, а об’єктом – суспільна та особистісна свідомість. Залишатись незаангажованим у таких обставинах може лише сторонній спостерігач, для якого немає різниці між правдою та брехнею, бо для нього це не є проблемою особистісного виживання. Крім того, в умовах інтенсивного використання маніпулятивних технологій з метою фальсифікації історії та нав’язування спотвореного образу дійсності (інформаційна агресія, керована загарбником і здійснювана підконтрольними йому агентами впливу), адекватне предмету і дійсності наукове знання та відповідна галузевій компетенції методологія, щонайбільше – глибокі фахові знання гуманітарія чи релігієзнавця із застосуванням до аналізу дійсності та її інтерпретації критично-аналітичного підходу, стають також засобом оборони того світу та суспільства, до якого належить науковець як громадянин.

Постановка проблеми. Сучасні українські академічні релігієзнавці, з одного боку, лишаючись науковцями, що керуються принципами науковості (досліджують дійсність, спираючись на адекватні предмету притаманні певній галузі наукові методи), з іншого ж – є громадянами, що включено переживають сучасні буремні події полірелігійної України. Остання обставина підвищує доступ до надзвичайно цікавого емпіричного матеріалу, але водночас відкриває можли-

вості застосувати свої фахові знання у статусі свідомих громадян, що доцільно на суспільну користь діють у цілій громадянській спільноті, взаємодіють з іншими представниками такої, відповідально впливають на розвиток суспільно-конфесійної ситуації. Так фахові знання, навички та діяльність стають особистою громадянською справою і життям науковця.

Завдання статті: проаналізувати те, яким чином сучасні українські академічні релігієзнавці, керуючись принципом наукової притомності й водночас громадянської причетності, впливають на суспільну дійсність засобом своєї громадської діяльності.

Ступінь дослідження теми. Протягом 2013-2017 років Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України (ВР ІФ НАНУ), незважаючи на відсутність фінансової, технічної, інформаційної чи іншої підтримки для цього з боку НАНУ, продовжило інтенсивно займатись громадсько-просвітницькою діяльністю як в межах України, так і за кордоном. Із напрямками та результатами діяльності Відділення можна ознайомитись із щорічних звітів та інформативних видань, у яких це узагальнено висвітлюється. Про роль "Відділення релігієзнавства в практиці суспільного життя" та співпрацю із конфесіями писав професор Анатолій Колодний у фундаментальній історіографічній релігієзнавчій монографії «Релігійне життя України в особах його діячів і дослідників» [Колодний 2017: 653-654]. Тут релігієзнавець наголошує: "Ми постійно зацікавлені в результативності своїх теоретичних досліджень".

Подібна практична зорієнтованість притаманна загалом українській гуманітаристиці. Однак для українського академічного релігієзнавства суспільно-громадська користь стала провідною фаховою настановою. Вона втілилась і в окремому галузевому спрямуванні - практичне релігієзнавство [Практичне релігієзнавство 2012], промоутером якого, власне, і є професор Анатолій Колодний. Також ця настанова

проявляється у потребі орієнтуватись у своїй науковій діяльності щонайперше на “релігієзнавчий патріотизм” – своєрідну морально-професійну вимогу досліджувати й артикулювати те, що приносить користь Україні незалежно від того, чи достатнім чином це оцінюється та фінансується.

Водночас й ті чи інші суспільно-корисні варіанти можливого впливу релігієзнавців на суспільну дійсність та окремі аспекти для їх кропіткої діяльності неодноразово висвітлювались у різних наукових публікаціях [зокрема: Филипович 2013: 131-136; Филипович 2014: 8-18; Горкуша 2015-2016: 26-34; Саган 2013: 62-74; та ін.]. Також значна кількість наукових та науково-популярних публікацій академічних українських релігієзнавців спрямовувалась на користь не для розвитку громадянської свідомості та обґрунтування свідомої громадської позиції просвітництва [зокрема Саган 2016: 130-134; Кулагіна-Стадніченко 2017; Бучма 2017; Недавня 2017; Павленко 2016; Здіорук 2013; Титаренко 2016; тощо]. Тому вважаємо, що наступне дослідження просвітницького та громадського впливу академічних релігієзнавців на ситуацію в суспільному бутті України є важливим і показовим для розуміння того, яким чином гуманітарії-теоретики причетні до суспільно-історичного будівництва.

Основний виклад теми. Практична ефективність теоретичних релігієзнавчих досліджень досягається шляхом кропіткої громадської діяльності фахівців-релігієзнавців, що не лише досліджують релігію у її суспільному бутті та громадянському житті, але й доносять результати своїх досліджень до широкого загалу, популяризують релігієзнавчі знання у різних, зокрема освітянських, релігійних, громадянських, управлінських та політичних колах, аналізують проблемні моменти у ЗМІ, виступають експертами в питаннях стосовно релігії для держслужб, конфесій, громадських організацій, рад, товариств тощо.

Зазвичай, уся ця просвітницько-громадська та експертно-консультативна діяльність не враховується за наукові

здобутки, хоча вимагає значних фахових зусиль, часу, високої компетенції та громадянської вмотивованості, самовідданості релігієзнавців, що свої інтелектуальні, життєві й фінансові ресурси витрачають не лише у напрямку науководослідницькому, але і з метою діяльного застосування своїх професійних знань і навичок з метою покращення суспільного клімату, нейтралізації шкідливих факторів й забезпечення від загрозливих сценаріїв розвитку міжконфесійних, державно-церковних, релігійно-громадянських відносин в Україні. Більше того, без такої систематичної просвітницько-громадської діяльності академічних релігієзнавців не було б і сучасної України з переважним міжконфесійним порозумінням у суспільно-значимих справах, із тією високою мірою поваги до свободи совісті та релігійних/світоглядних переконань особистості, які є основою розвитку громадянської спільноти. Тому українські академічні релігієзнавці свою просвітницько-громадську діяльність сприймають за ознаку фахової гідності й прагнуть не лише досліджувати, але й пропагувати, демонструвати й утверджувати у суспільному бутті ті норми й моделі порозуміння, що є запорукою розвитку духовно й світоглядно здорового суспільства України.

Розуміючи стратегічне значення академічного релігієзнавства як гуманітарної галузі наук, що практичними наслідками своїх теоретичних здобутків сприяє налагодженню порозуміння в поліконфесійному та полісвітоглядному середовищі сучасного людства, ВР ІФ НАНУ систематизованими різноспрямованими діями цілого колективу й особистими зусиллями окремих співробітників зосередилось на пропагуванні та утвердженні у діалогічній взаємодії пріоритетності загальнолюдських духовно-світоглядних цінностей, раціональних критеріїв доцільності та ефективних моделей поведінки для формування суспільної злагоди. З цією метою:

1) Продовжувала свою діяльність й поглиблювала свій вплив (в Україні та у світі) Українська асоціація релі-

гієзнавців – громадська організація, започаткована співробітниками ВР ІФ НАНУ з метою консолідації дослідницьких зусиль, актуалізації релігієзнавчих досліджень та популяризації релігієзнавчих знань в Україні, кооперації і координації дослідницької діяльності. Фактично УАР є громадською організацією, створеною релігієзнавцями з метою формування міжконфесійної злагоди в суспільстві та розвитку громадянської спільноти України на засадах толерантності й взаємоповаги, утвердженні свободи совісті й взаємопорозуміння в Українському суспільстві. УАР об'єднує релігієзнавців науковців та викладачів зі всієї України. Завдяки систематичній роботі УАР відбувається координація релігієзнавчих досліджень, викладання релігієзнавства, популяризаційно-релігієзнавче просвітництво, регламентування, обґрунтування та демонстрація дієвих моделей комунікації для різноконфесійних, різносвітоглядних суб'єктів по всій Україні, поступове утвердження свободи совісті та актуалізація науково здобутих знань про релігію, її роль та місце в історії світу, українського народу та в сьогоденні, організовуються міжконфесійні заходи, аналізуються проблеми й перспективи на місцях тощо. УАР зіграла значну роль у збереженні й об'єднанні дослідників і викладачів-релігієзнавців, в релігієзнавчому просвітництві широкого загалу, в релігієзнавчій освіті через ВНЗ найрізноманітніших фахівців України [див.: Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років 2013; Колодний 2015; Филипович 2015].

УАР є колективним членом міжнародних релігієзнавчих дослідницьких Асоціацій. Протягом звітнього періоду координатором УАР як колективного члена Міжнародної Асоціації істориків релігії та координатором УАР як модератора Міжнародної Асоціації вивчення релігії у Східній і Центральній Європі ISORECEA була професор Людмила Филипович.

За останній п'ятирічний період (2013-2017 рр.) УАР виступала співорганізатором найрізноманітніших релігіє-

знавчо-просвітницьких заходів у Києві та в областях, включно із Днями релігійної свободи, Всесвітнім днем релігій – публічними акціями, що містили прес-конференції та між-конфесійні зустрічі. За підтримки (організаційної та інтелектуальної) академічних релігієзнавців з Києва (проф. А.Колодний, проф. Л. Филипович, проф. П. Яроцький, проф. О. Саган, к.філос.н. Г. Кулагіна-Стадніченко та інших співробітників ВР ІФ НАНУ) активно діяли осередки в Донецьку (І.Козловський), Одесі (Е.Мартинюк), Харкові (С.Качурова), Чернівцях (В.Докаш), Житомирі (О.Пивоварський), Львові (В. Гаюк), Запоріжжі (В.Каложний), Дніпрі (М.Мурашкін), Херсоні (К.Недзельський), Хмельницькому (Л.Виговський). Тут із висвітленням у ЗМІ проводились конференції, круглі столи, прес-конференції, щорічні Дні Релігії та Релігійної свободи, організовувались міжконфесійні зустрічі та спільні акції.

До найпомітніших наслідків ефективної діяльності УАР на місцях можна зарахувати міжконфесійний молитовний марафон за єдність і мир в Україні, що проводився у лютому-серпні 2014 року в Донецьку. Від початку агресії Російської федерації, під час окупації Донецька та вже у захопленому бойовиками місті представники різних конфесій, релігієзнавці і люди доброї волі демонстрували свою мужність та консолідованість, залишаючись чи не останнім форпостом свободи совісті та релігії, демонстрували свою громадянську гідність й відданість Україні та ефективну взаємопідтримку й взаємодію.

І коли голова Донецького осередку УАР Ігор Козловський був поневолений і ув'язнений окупаційною підроздіською псевдовладою Донецька, саме громадянська патріотична позиція та активна участь в організації та проведенні молитовного марафону за єдність і мир в Україні інк рими-нувались йому як злочин. Від 27 січня 2016 по 27 грудня 2017 впродовж 700 днів І.Козловський перебував у полоні. Протягом усього цього часу члени УАР у своїх виступах постійно

актуалізували на міжнародному і внутрішньо українському рівні проблему його звільнення, писали найрізноманітніші звернення й наполягали на необхідності визволення українського релігієзнавця. Після визволення Ігоря Козловського Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ звернулось до президента НАНУ академіка Б.Є. Патона з проханням за безпечити колишнього бранця науковою посадою. Зараз Ігор Козловський працює у ВР ІФ НАНУ на посаді старшого наукового співробітника й активно включився в публічну громадську роботу Відділення, зокрема інтенсивно виступає на міжнародному та всеукраїнському рівні на різних наукових релігієзнавчих, міжконфесійних заходах, у ЗМІ, організовуваних і з ініціативи співробітників, де висвітлює проблеми окупованих територій з аналізом релігійного фактору як чинника формування громадянської спільноти України.

2) Громадська діяльність наукових співробітників ВР ІФ НАНУ також носила активну форму: тією чи іншою мірою, як громадяни та фахівці, наші співробітники активно долучались до громадянських процесів в сучасній Україні. Так, зокрема, активну участь у Революції Гідності (Майдан зими 2013-2014 року) з безпосереднім експертним аналізом взаємодії релігійного фактору з громадянською спільнотою України брали А.Колодний [Колодний 2015], Л.Филипович [Филипович 2014], В.Шевченко [Шевченко 2014], О.Недавня [Недавня 2014], О.Саган [Саган 2014], О.Горкуша [Горкуша 2014], В.Титаренко та інші співробітники. Наслідком включеності в цю суспільно-громадську подію стала й теоретично-аналітична релігієзнавча робота [Майдан і Церква 2014], адже тут релігієзнавці мали змогу застосувати свої фахові знання й наукову компетенцію до безпосереднього дослідження релігійних суб'єктів у їх громадсько-суспільній діяльності. Крім іншого, варто наголосити, що й такий феномен, як громадянська церква, що вже тривалий час осмислювався проф. А. Колодним, якнайяскравіше проявився в усій його власне українській специфіці саме тут [Колодний 2015].

З метою популяризації конфесійно-громадянського порозуміння та консолідації довкола духовно-моральних цінностей й актуалізації моделей ефективної взаємодії представників релігійних спільнот, було проведено більше 20 презентацій книги «Майдан і Церква» в різних містах України та за кордоном, організовано ряд прес-конференцій, присвячених темі сприяння релігійних суб'єктів розвитку громадянського суспільства України. Також наукові співробітники ВР ІФ НАНУ продовжують активно сприяти утвердженню духовних цінностей в громадянському суспільстві сучасної України у взаємодії із релігійними суб'єктами, наслідком чого є інтенсифікація співпраці з представниками україно-орієнтованих конфесій. Поряд з представниками українських конфесій, академічні релігієзнавці також включились у волонтерську діяльність, спрямовану на захист України та утвердження міжконфесійного порозуміння у справі капеланського забезпечення війська, формування духовно здорового громадянського суспільства, актуалізації традиційних цінностей, пріоритетності партнерської моделі державно-церковних, релігійно-громадянських та міжконфесійних відносин в Україні тощо. Ряд наших співробітників за свою фахово-громадянську діяльність отримували подяки-грамоти від різних конфесій, церковні відзнаки та нагороди.

3) До громадської діяльності наших співробітників варто також віднести активну фахову співпрацю з конфесіями. Для прикладу, д.філос.н, проф. О. Саган є головою Київського Богоявленського Ставропігійного Братства. Професор також тривалий час був координатором діяльності Всеукраїнської Ради релігійних об'єднань – міжрелігійного майданчика для вироблення взаємопорозуміння між представниками тих конфесій України, які не представлені у Всеукраїнській Раді Церков і релігійних організацій. Створення ВРРО підтримували проф. А. Колодний та Л. Филипівич. Завдяки тривалій та ефективній співпраці академічних релігієзнавців із ВРЦіРО та ВРРО, що полягала також в

наданні консультацій щодо стратегічних планів та методологічних рекомендацій організації міжконфесійного порозуміння для досягнення позитивного результату в державно-церковних та релігійно-громадянських відносинах, формувався ґрунт та сприятливі умови для утвердження міжконфесійної злагоди в Україні. Активно співпрацює з Римо-Католицькою Церквою та протестантами проф. П. Яроцький, з Українською Греко-Католицькою Церквою – О. Недавна, з ПЦУ (УПЦ КП) – В. Шевченко, з неопротестантськими громадами – В. Титаренко, із мусульманськими спільнотами – А.Арістова, рідновірами - Д.Базик. Наші співробітники активно підтримують заходи, ініційовані як різними конфесіями, так і беруть участь у міжконфесійних заходах, зокрема організовуваних ВРРО.

4) До ефективної громадської діяльності українських академічних релігієзнавців, що дієво впливає на суспільно-світоглядний клімат України, також слід зарахувати систематичне просвітництво широкого загалу та релігійних спільнот, здійснюване і тематичними науковими збірками [«Русській мір» Кирила не для України 2014; Шевченко-Християнство-Україна 2014; Україна-Ватикан 2015], і виступами на конференціях, роботою в громадських радах, експертними виступами у ЗМІ з приводу актуальних суспільних проблем із врахуванням релігійно-конфесійного фактору. Показовим є, що інтенсивна тривала громадська робота наших співробітників дала свої плоди і тепер сформувався, сподіваємось, стійкий суспільний запит на фахову оцінку академічними релігієзнавцями тих суспільно-історичних подій та процесів, що мають одним із чинників релігійний фактор. Про це принаймні свідчить величезна кількість виступів на телебаченні, коментувань й аналітик у ЗМІ, які здійснювали наші співробітники з приводу останніх подій – ініціативи Президента України Петра Порошенка звернутись до Вселенського Патріарха Варфоломія з проханням про Томос щодо надання автокефалії Українській Помісній

Православній Церкві. Найактивнішими в інформаційному просторі з цього приводу були професори Л. Филипович та О. Саган, ст.наук. співробітник І.Козловський Також активно виступають у ЗМІ з аналізом релігійної проблематики О.Недавня, В. Титаренко, О. Горкуша, Г. Кулагіна-Стадніченко, Д.Базик, О.Бучма та інші науковці-релігієзнавці. За можливості вони провадять релігієзнавчо-просвітницькі проекти та популяризують такі через мережу Інтернет.

5) Ще одна сфера громадської діяльності, у якій українські академічні релігієзнавці застосовують свої фахові знання з користю для міжконфесійного порозуміння в Україні – політична та громадська діяльність. Так, зокрема, О. Недавня свого часу була членом Народного Руху, Г. Кулагіна – Соціалістичної партії України (головний редактор політичного журналу партії «Вибір»), О. Горкуша – заступник голови політичної партії «Український дім», А.Колодний – членом Правління товариства «Просвіта». Відтак вони мають можливість впливати на ідеологічні засади та риторику цих політичних інституцій, утверджуючи мову порозуміння та запобігаючи негативним тенденціям на рівні політичної культури.

Підсумки. Для української гуманітаристики й інтелектуальної культури завжди було притаманним не відстороненість від суспільного буття, а прагнення бути за можливості поміркованим, обізнаним й відповідальним діячем. Такий історично сформований підхід притаманний і сучасним українським академічним релігієзнавцям. Залишаючись науковцями-теоретиками, але водночас будучи активними громадянами, включеними в епіцентр дійсності сучасної України, українські академічні релігієзнавці прагнуть не лише міркувати та висловлюватись, але й діяти відповідально і перед науковою, і перед громадською спільнотою для досягнення позитивних практичних наслідків своїх професійних здобутків.

Громадську діяльність українських академічних релігієзнавців можна класифікувати за критеріями:

а) колективності-індивідуальності: тут ми можемо говорити про УАР як громадську організацію, у якій та через яку діють українські академічні релігієзнавці, та індивідуальну громадську діяльність окремого релігієзнавця;

б) цільової зорієнтованості: освітні заходи та проекти; взаємодія з конфесіями; консультування державних органів управління; ЗМІ; міжнародна чи внутрішньоукраїнська цільова аудиторія;

в) сфери суспільного буття, у якій така проявляється: безпосереднє волонтерство та громадська позиція і дія; консультативна підтримка релігійних суб'єктів; налагодження міжконфесійних майданчиків; політичні та громадські ініціативи; насичення якісною фаховою інформацією публічного поля;

г) за якісним показником: використання фахових знань у громадській діяльності чи фахова діяльність на користь громаді.

Нам не байдуже, у якій Україні ми житимемо, а насамперед важливо, щоб Україна була, щоб в Україні між різними конфесіями панував мир та злагода, щоб вони взаємодіяли на спільну користь, утверджуючи духовні й гуманістичні цінності та моральні внутрішні регулятивні механізми суспільної дійсності на благо українців – наших дітей та онуків. Важливо, щоб в суспільстві панували взаємоповага та відповідальність, а пріоритетним були любов до життя та свобода та гідність відповідальної особистості. Релігієзнавча фахова компетенція сприяє відповідальній громадській діяльності, створює умови для позитивного впливу на розвиток міжконфесійних відносин в поліконфесійній сучасній Україні, на формування розвиненої громадянської спільноти, у якій релігійні суб'єкти є дієвими й впливовими акторами, а не “заручниками процесів” чи “факторами для врахування”. Тож українські академічні релігієзнавці і своєю фаховою

діяльністю у її предметній та просвітницькій зорієнтованості, і своєю громадською дією, опертою на фахову компетенцію, включені в сучасні суспільно-громадянські процеси, причетні до таких. Діючи у самому тілі суспільного буття, вони привносять в його контекст фахову компетентність і розумність, стурбовану злагодою та порозумінням на благо майбутньої України.

Список літератури

Бучма, О. (2017). Світоглядний плюралізм і релігійна свобода: суспільно-правові виміри в умовах викликів і загроз українській державності. В *Держава в суспільно-політичних процесах: виклики і загрози*. Київ.

Горкуша, О. (2014, 2015). Євромайдан як індикатор трансформації релігійної функціональності або Революція Гідності як ситуація сповіді перед Богом, Україною та Людиною (2014) В Заг. ред. Филипович, Л., Горкуша, О., Титаренко, В. *Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка* (сс. 61-76.) Київ: Саміт-книга.

Горкуша, О. (2015-2016). Узгодження пропозитивного та належного значення свободи як завдання вітчизняного релігієзнавства. *Релігійна свобода: на перехресті епох, країн і культур*. Щорічник № 19. (сс. 26-34). Київ: УАР.

Діяльність Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України в 2006-2015 рр. (2016). Київ.

Здіорук, С. (2013). Міжцерковні відносини в Православ'ї України як експлікація українсько-російських етнополітичних колізій. В За наук.ред. Колодний, А. *Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років. Збірник праць та інформативок* (сс. 210-226). Київ: УАР.

Колодний, А. (2013). Громадянська релігія - вияв огромадження суспільства. В Колодний, А. М. *Історіософія релігії. Монографія*. (сс. 18-191). Київ: УАР.

Колодний, А. (2015). Громадянська релігія як витвір понад-конфесійної свідомості. В За ред. проф. А. Колодного. *Релігія в контексті суспільної свідомості*. Колективна монографія. (сс. 79-101) Київ.

Колодний, А. (2015). Майдан як осереддя української громадянської релігії. В За ред. проф. А. Колодного. *Релігієзнавство в різноманітті його проблем і актуальності вирішення*. Збірник статей-

О. Горкуша. Громадська діяльність...

вшанувань, наукових праць та експертиз. *Українське релігієзнавство*. №74-75. (сс. 222-244). Київ.

Колодний, А. (2013). Релігійна мережа України в її проблемах і перспективах. В За наук.ред. Колодний, А. *Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років. Збірник праць та інформативок* (сс. 55-62). Київ: УАР.

Колодний, А. (2017). *Релігійне життя України в особах його діячів і дослідників*. Київ: Інтерсервіс.

Кулагіна-Стадніченко Г. (2017). Аксіологічні виклики індивідуальної релігійності православного віруючого в умовах релігійної свободи та свободи совісті. *Релігійна свобода: релігійне життя України і світу за умов свободи релігії і віросповідань*. Київ.

Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. За заг. ред. Филипович, Л., Горкуші, О., Титаренко, В. (2014). Київ. (656 с.)

Недавніа, О. (2017). Актуальні виклики здійснення ціннісно-регулятивної функції в сучасних релігійних організаціях України за умов релігійної та світоглядної свободи. *Релігійна свобода*. №20. Київ: УАР.

Недавніа, О. (2014, 2015). Церковно-релігійний фактор Євромайдану в оцінках його учасників та прихильників. В *Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка*. За заг. ред. Филипович, Л., Горкуші, О., Титаренко, В. (сс. 168-185). Київ: Самміт-книга.

Павленко, П. (2016). "Вихідні коди" Московського православ'я у міжцерковному проєкті "Єдина Помісна Православна Церква". В *Православ'я в Україні: Збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції, присвяченої 1000-літтю духовних зв'язків України з Афоном (1016-2016) та 25-літтю Помісного Собору Української Православної Церкви (1-3 листопада 1991 р.)*. Київ: Київська православна богословська академія.

Практичне релігієзнавство. Колективна монографія. За редакцією професорів Колодного, А. і Филипович, Л. (2012). Київ (315с.)

«Русский мир» Кирила не для України. Збірка наукових статей. За редакцією проф. Колодного, А. (2014). Київ: УАР (343 с.)

Саган, О. (2013). Державно-конфесійні відносини у їх практичному вияві в Україні. В *Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років*. Зб. праць За ред. Колодного, А. (сс. 62-74). Київ: УАР.

Саган, О. (2016). Московська патріархія як каталізатор конфлікту ідентичностей у православ'ї в Україні (2014-2016 рр.).

Релігійна свобода: на перехресті епох, країн і культур. Київ: УАР (сс. 130-134).

Саган, О. (2014, 2015). Формування нової парадигми державно-церковних відносин у нових реаліях постмайданівської України. В *Майдан і Церква: хроніка подій та експертна оцінка*. За заг.ред. Филипович, Л. і Горкуші, О., Титаренко, В. (сс.192-197). Київ: Самміт-Книга.

Титаренко, В.В. (2016). Досвід і перспективи релігійних організацій в Україні: призма незалежності. *Українське релігієзнавство*. №80. (сс.58-62). Київ: УАР.

Україна-Ватикан: християнство в контексті його включення в різноманіття сфер суспільного буття. Наук. збірник. За ред. Филипович, Л. і Яроцького, П. (2015). Київ: УАР.(386 с.)

Українській Асоціації релігієзнавців двадцять. Інтерв'ю Президента УАР професора Колодного, А. (2013). В *Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років* (сс. 10-22). Київ: УАР.

Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років. Збірник праць та інформативок (2013).Київ: УАР (324с.).

Филипович, Л. (2013). Майбутнє міжконфесійного діалогу: подолання упереджень. *Релігійна свобода*. Щорічник №17-18. (сс.131-136). Київ: УАР.

Филипович, Л. (2014, 2015). Майдан – це виклик епох (про Майдан релігійний, особистий та суспільний). В *Майдан і Церква: хроніка подій та експертна оцінка*. За заг.ред. Филипович, Л., Горкуші, О., Титаренко, В. (сс.148-155). Київ: Самміт-Книга.

Филипович, Л. (2014, 2015). Майдан і Церква. В *Майдан і Церква: хроніка подій та експертна оцінка*. За заг.ред. Филипович, Л., Горкуші, О., Титаренко, В. (сс.46-49). Київ: Самміт-Книга.

Филипович, Л. (2014). Соціально-політичний і духовний розвиток України: наукова експертиза та її законодавче закріплення. В *Роль експертних товариств у сфері політики, охорони довкілля, культури та релігійного життя в Україні та Білорусі* (сс.8-18). Київ.

Филипович, Л. Україна очнулась! (2014, 2015). В *Майдан і Церква: хроніка подій та експертна оцінка*. За заг.ред. Филипович, Л. і Горкуші, О. (сс. 24-28). Київ: Самміт-Книга.

Шевченко В. Майдан і УПЦ МП – що далі? (2014, 2015). В *Майдан і Церква: хроніка подій та експертна оцінка*. За заг.ред. Филипович, Л. і Горкуші, О. (сс. 186-192). Київ: Самміт-Книга.

Шевченко-Християнство-Україна. Збірка праць за редакцією проф. Колодного А. (2014). Київ:УАР (263с.).

References

Activities of the Department of Religious Studies at the Institute of Philosophy of the National Academy of Science of Ukraine in 2006-2015 (2016). Kyiv.

Buchma, O. (2017). Worldview pluralism and religious freedom: social and legal dimensions in the face of challenges and threats to Ukrainian statehood. In *State in socio-political processes: challenges and threats*. Kyiv.

Cyril's "Russian World" is not for Ukraine. Collection of scientific articles. Edited by prof. A. Kolodnyi (2014) - Kyiv: UAR (343 pp.)

Fylypovych, L. (2013). The Future of Interfaith Dialogue: Overcoming Prejudice. *Religious Freedom*. Yearbook 17-18. (pp.131-136) Kyiv.

Fylypovych, L. (2014) Socio-political and spiritual development of Ukraine: scientific expertise and its legislative consolidation. In *The role of expert societies in the field of politics, environmental protection, culture and religious life in Ukraine and Belarus*. (pp. 8 -18). Kyiv.

Fylypovych, L. (2014, 2015) Ukraine awakened! In *Maidan and the Church: a chronicle of events and an expert assessment*. (pp. 24-28). Kyiv: Summit Book.

Fylypovych, L. (2014, 2015). Maydan and the Church. In *Maydan and the Church: Chronicle of events and expert assessment*. Per unit edit Fylypovych, L., Horkusha, O., Tytarenko, V. (2014, 2015). (pp. 46-49). Kyiv: Summit Book.

Fylypovych, L. (2014, 2015). Maidan - a challenge of the epochs (about the Maidan religious, personal and social). In *Maidan and the the Church. Chronicle of events and expert assessment*. Per unit edit L. Fylypovych, O. Horkusha, V. Tytarenko. (pp. 148-155). Kyiv: Summit Book (656 pp.)

Horkusha, O. (2014, 2015) Euromaydan as an indicator of the transformation of religious functionality or the Revolution of Dignity as a situation of confession before God, Ukraine and Man. In *Maidan and the the Church. Chronicle of events and expert assessment*. Per unit edit L. Fylypovych, O. Horkusha, V. Tytarenko. (pp. 61-76). Kyiv: Summit Book (656 pp.)

Horkusha, O. (2015-2016). Harmonization of the propositional and proper value of freedom as a task of the national religion. *Religious freedom: at the crossroads of epochs, countries and cultures*. Yearbook No. 19. (pp. 26-34). Kyiv.

Kolodnyi, A. (2013). Civil religion - the manifestation of the overwhelming of society. In Kolodny, A.M. *Historiosophy of religion*. Monograph. (pp.18-191). Kyiv: UAR.

Kolodnyi, A. (2013). Religious Network of Ukraine in its Problems and Prospects. In *Ukrainian Association of Religious Studies twenty years*. (pp. 55-62).

Kolodnyi, A. (2015). Civic religion as a work of overconfessional consciousness. In *Religion in the context of social consciousness*. Collective monograph. Ed. prof. A. Kolodnyi (pp.79-101).

Kolodnyi, A. (2015). Maidan as the centerpiece of Ukrainian civil religion. In *Religious studies in the diversity of his problems and the relevance of the solution*. Collection of articles of honors, scientific works and expertise. Ed. prof. A. Kolodny. *Ukrainian Religious Studies*. №74-75. (pp.222-244). Kyiv: UARR.

Kolodnyi, Anatoliiy (2017). *Religious life of Ukraine in the faces of its leaders and researchers*. Kyiv: Interservice.

Kulagina-Stadnychenko, G. (2017). The axiological challenges of the individual religiosity of the Orthodox believer under the conditions of religious freedom and freedom of conscience. *Religious freedom: religious life of Ukraine and the world under the conditions of freedom of religion and beliefs*. Kyiv.

Maidan and the Church. Chronicle of events and expert assessment. Per unit edit Fylypovych, L., Horkusha, O., Tytarenko, V. (2014, 2015). (656 pp.) Kyiv: Summit Book.

Nedavnya, O. (2014, 2015). Church and religious factor of Euromaidan in the estimations of its participants and supporters. In the *Maidan and the Church*. Chronicle of events and peer review. For the title. ed. Fylypovych, L., Gorkushi, O., Tytarenko, V. (p. 168-185). Kyiv: Summit Book.

Nedavnya, O. (2017). Actual Challenges of Exercising Value-Regulatory Function in Contemporary Religious Organizations of Ukraine under Religious and Worldview Freedom. *Religious Freedom*. №20. Kyiv: UAR.

Pavlenko, P. "Source Codes" of Moscow Orthodoxy in the interchurch project "Uniform Local Orthodox Church" (2016). In

О. Горкуша. Громадська діяльність...

Orthodoxy in Ukraine: Collection of materials of the VI International Scientific Conference devoted to the 1000th anniversary of spiritual connections of Ukraine with Afon (1016 -2016) and the 25th anniversary of the Local Council of the Ukrainian Orthodox Church (November 1-3, 1991). Kyiv Orthodox Theological Academy.

Practical Religious Studies. Collective monograph. Edited by Professors A. Kolodnyi and L. Fylypovych. (2012). Kyiv. (315p.)

Sagan, O. (2013). State-confessional relations in their practical expression in Ukraine. In *Ukrainian Association of Religious Studies twenty years.* (pp. 62-74).

Sagan, O. (2014, 2015) Formation of a new paradigm of state-church relations in the new realities of post-Maydan Ukraine. In *Maydan and the Church. Chronicle of events and expert assessment.* Per unit edit Fylypovych, L., Horkusha, O., Tytarenko, V. (pp. 192-197).

Sagan, O. (2016). The Moscow Patriarchate as a Catalyst for the Conflict of Identities in Orthodoxy in Ukraine (2014-2016). *Religious Freedom: At the Crossroads of Epochs, Countries and Cultures.* (pp. 130-134). Kyiv: UAR

Shevchenko, V. Maidan and UOC-MP - what next? (2014, 2015). In *Maydan and the Church. Chronicle of events and expert assessment.* Per unit edit Fylypovych, L., Horkusha, O., Tytarenko, V. (pp. 186-192). Kyiv: Summit Book

Shevchenko-Christianity-Ukraine. Collection of works edited by prof. A. Kolodny. (263p.). Kyiv-UAR-2014.

The Ukrainian Association of Religious Studies is twenty years old. Collection of works and information. (2013). KYIV. (324 p.)

Tytarenko, V.V. (2016). Experience and Perspectives of Religious Organizations in Ukraine: Prism of Independence. *Ukrainian Religious Studies.* №80. (pp.58-62). Kyiv.

Vatican - Ukraine: Christianity in the Context of its Inclusion in the Diversity of Social Life. Science. collection. Edited by Fylypovych, L. and Yarotskyi, P. (2015). Kyiv: UARR (386 pp.)

Zdioruk, S. (2013). Inter-Church Relations in Orthodoxy of Ukraine as an Explication of Ukrainian-Russian Ethnic-Political Collisions. In *Ukrainian Association of Religious Studies for twenty years.* Collection of works and information. (pp.210-226). Kyiv.